

Светоотачко православље

Николај Новиков

Пут исихазма

Светоотачко богословље

То је отелотворење светоотачке источно-хришћанске богословске традиције. Постигнуће у пракси саме суштине и сржи православног учења о спасењу. Ово је реализација оног што чини истински смисао и циљ религиозног живота хришћанина, а управо - остварење на делу светоотачког учења о обожењу.

Учење Светих Отаца излаже богооткривене истине из области догматике и аскетике, потврђене на Васељенским саборима. Извор откривених истина је Свето писмо, а саборни циклус Цркве сачувао их је као Свето Предање.

Значење ових истина свети оци тумаче кроз созерцатељно богоопштење, уз благодат Светог Духа. Ови Оци су инструменти Светог Духа и „проводници“ божанске воље. Сам Господ уздиже их на ову свету службу у потребно време.

Светоотачко богословље је богословље *обожења*. Оно се с правом назива и византијским научним богословљем, богословљем епохе Васељенских сабора.

Светоотачко богословље обожења назива се богословљем боговиђења као и богословљем живог богоопштења. Идеја обожења је главна идеја православља и представља неопходан услов светоотачке сотериологије (учења о спасењу).

Свети оци преносе *созерцатељно* богословље: једино они који су утврђени у созерцању могу бити богослови. То је суштински различито од интелектуалне академске расправе у западној теологији и рационализма латинске схоластике.

Човек је првобитно предодређен за дар обожења. То је његов природни логос подобности Божије, по коме је створен. Главни инструмент унутарњег подвига је метод *исихазма*, директан пут и пракса обожујуће благодати.

Како пракса напредује, унутарњи подвиг води до стања бестрашћа, када се човек уз комбинацију делања и созерцања уздиже на натприродни ниво бића.

То је целовит систем, метод складног развоја на свим нивоима: магистрални пут ка прочишћењу и просветљењу душе и стицању обожујуће благодати. Пут до највишег стања бестрашћа, живог заједништва са Богом и *обожења* човека.

Оци православља

Темељи учења о обожењу дати су у божанским откровењима Новог завета. Након периода апостола, у 2. и 3. веку Климент Александријски и Иринеј Лионски говоре о обожењу и дају основу за будућу богословску грађевину.

Св. Иринеј поставља тезу: спасење јесте - обожење. То ће касније разрадити Атанасије Велики и Григориј Богослов. Основе овог учења обликовале су се у 4. веку, а до 6. века византијска богословија била је у потпуности формирана.

Свете Оце православља чини група аскетских светитеља у доба Васељенских сабора, који су дали класични богословски систем светоотачког православља, у најчистијем и пуном облику. Дали су и аскетски пут ка обожењу: практичан метод за стицање нестворене божанске енергије кроз лични унутарњи подвиг.

Атанасије Велики и Кападокијци: Григорије Богослов, Григорије Ниски и Василије Велики дају темеље христологије, сотериологије и антропологије. Василије Велики даје основе аскетског богословља и монашког живота (4. в.). Јован Златоусти пружа егзегезу и учи моралној страни хришћанског живота.

Аскетско учење созерцанија тзв. „пустињске богословије“ развија група изузетних аскета унутарњег подвига. Св. Макарије Велики Египатски није само практичар, већ и први велики теоретичар *унутарњег делања* (4. век).

Варсонофиј Велики (6. век) је велики созерцатељ, који разрађује практична питања аскезе. Следе Св. Јован Синајски Лествичник и Св. Исаак Сириј (7. в.), чији списи представљају својеврсну аскетску библију и праву школу исихазма.

Списи Св. Дионисија Ареопагита значајно утичу на ток богословске мисли. Св. Максим Исповедник развија христологију и доктрину обожења (7. в.), док Св. Јован Дамаскин (8. в.) систематизује сав расположиви теолошки материјал.

Симеон Нови Богослов (10-11. в.) велики практичар и сазерцатељ, обогашује богословске и аскетске аспекте учења, поставља исихазам као магистрални пут Богопознања и доказује да сваки хришћанин може достићи стање обожења. Сумирао је еру Васељенских сабора и хиљадугодишњи рад светоотачке мисли.

Најзад, светоотачку традицију заокружују два светитеља-великана 14. века: Св. Григорије Синаит и Св. Григорије Палама. Св. Синаит примењује у пракси учење о унутарњем делању, које води обожењу. Основао је бројне манастире исихастичког типа, проповедао умно делање и пружао практичну поуку.

По Григорију Богослову, расуђивати о Богу могу они који су се очистили уз унутрашњи аскетизам и проводе живот у созерцању: „Највећа богословија је - познање Бога, и она се открива у созерцању, које значи сјединити се са Богом“.

Св. Григорије Палама пружио је синтезу божански откривених идеја и довео их до догматског савршенства. Учење о обожењу добија своје најпотпуније богословско осмишљавање, а истовремено је канонизован статус исихастичког метода унутарњег делања, као магистралног пута православног аскетизма.

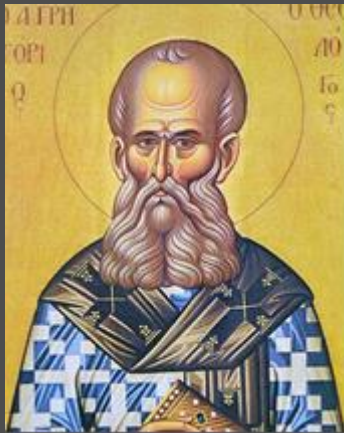
У традицији Цркве Свети Григорије Палама препознат је као четврти теолог. Предање га повезује са великом тријадом најузвишенијих светитеља, коју чине Св. Јован Богослов, Св. Григорије Богослов и Св. Симеон Нови Богослов.

Божанска истина се схвата само у благодатном искуству, када се Бог открива човеку силом Својих нестворених енергија. Истинска теологија је просветљење Светим Духом. Никаква људска мудрост нити наука не може довести до овога.

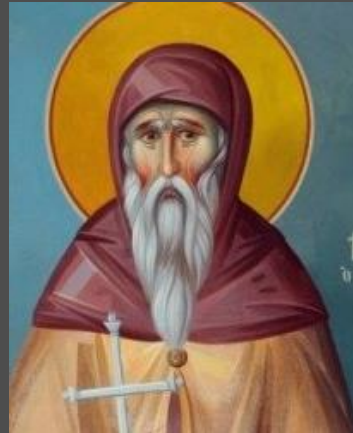
Искуство созерцатељске молитве дало је светим оцима посебну моћ знања, моћ благодатног просветљења. У поређењу са обичним методама, созерцање је потпуно посебан пут знања, који превазилази границе људских могућности.

Созерцатељна способност се не стиче развојем менталних или психичких моћи. Созерцатељно знање Истине је посебан дар Божанске благодати. Он се стиче на путу спајања аскетског подвига са подвигом умног и срчаног делања.

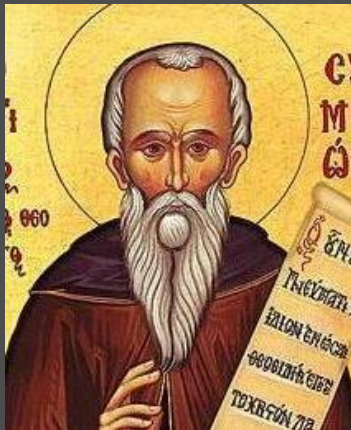
Сви ови светитељи били су истински созерцатељи. Своје знање добијали су из првобитног извора, из уста Божјих, у директном молитвеном открочењу. Кроз службу ових аскета, некад и по цену живота, подигнута је монументална грађевина светоотачког богословља, коју је човечанство добило у наслеђе.

Григорије Богослов

Јован Лествичник

Симеон Нови Богослов

Григорије Палама

Прототип пута исихазма Свечи оци налазе још у Старом Завету:

У рају је Бог дао човеку умну и созерцатељну молитву... први човек је био у умно делатној и благодатној молитви... у живом виђењу Бога.

У старозаветној ери монаси зачетници су пророци Илија и Јован Крститељ.

Међу првим исихастима је Дева Марија, она је од малих ногу у непрестаној молитви (*безмолвие*) и богопознању. Пример њеног подвижништва показује да је суштина монашког делања - *унутарња молитва*, коју ум врши у срцу.

У време апостола, могло би се рећи да су сви хришћани живели као монаси и аскете подвижници. Због овог, није било потребе за повлачење у пустињу.

Подвижнички живот који је Христос понудио намењен је свима, пре свега лаицима, пошто у јеванђелским догађајима нема монаха. Први хришћани су срчаном молитвом постигли очишћење срца-ума и стекли дар виђења Бога.

Од утемељења Цркве, светоотачко Предање преноси метод „тајног учења“ (најстарији синоним за Исусову молитву ума и срца), која треба да остане непримећена, што је испуњење Христове заповести „Не дајте свето псима“.

Ова унутарња аскеза се две хиљаде година обогаћује искуством генерација хришћана. Она стиче јединствене облике и одреднице у складу с епохом, као и са етничким и културним карактеристикама својих носилаца и стваралаца.

Уз познате примере овог развоја, поред Египта, Синаја, Сирије, Палестине, византијских и атонских меандера, ту је Грузијска планинска пустиња као и балканско-словенска линија: српска, бугарска и румунска школа исихазма.

Русија исихазам усваја истовремено са примањем хришћанства. Почетак је у Кијевским пећинама, од Светог Антонија, који 1028. стиже са Свете Горе. Русија је била покривена мрежом забачених манастира и пустињских келија.

Без обзира на географску посебност, учење унутарњег делања чини главни ток у духовној традицији Православља. Света традиција никад не престаје.

Богословље созерцања

По Григорију Богослову, расуђивати о Богу могу они који су се очистили уз унутрашњи аскетизам и проводе живот у созерцању: „Највећа богословија је - познање Бога, и она се открива у созерцању, које значи сјединити се са Богом“.

Истинска теологија је плод открочења која созерцатељи примају у директној заједници са Богом. И Оци Цркве поистовећују појмове теолога и боговидца. Само онај ко је видео Бога и сјединио се са Њим, има истинско познање Бога.

Силуан Атонски дефинише теологију не као „расуђивање“ о Богу, већ као „созерцање и учешће у Божанској светлости“. Теолог је онај „ко се у чистој молитви сматра достојним да достигне созерцање нестворене светлости“.

Божанска истина се схвата само у благодатном искуству, када се Бог открива човеку силом Својих нестворених енергија. Истинска теологија је просветљење Светим Духом. Никаква људска мудрост нити наука не може довести до овога.

Искуство созерцатељске молитве дало је светим оцима посебну моћ знања, моћ благодатног просветљења. У поређењу са обичним методама созерцање је потпуно посебан пут знања, који превазилази границе људских могућности.

Созерцателна способност се не стиче развојем менталних или психичких моћи. Созерцатељно знање Истине је посебан дар Божанске благодати. Он се стиче на путу спајања аскетског подвига са подвигом умног и срчаног делања.

О стању унутарњег мира и уроњености у исихију, Исаак Сирин каже:

Када се у умном созерцању мисли смире, у натприродном мирном одмору тада ум почиње да размишља о тајнама. Тада Свети Дух почиње да открива небеске ствари уму, и Бог обитава у њему и васкрсава у њему плодове Духа.

Палама наводи видовњаке тајни из лозе отаца оснивача: Атанасије Велики, Григорије Богослов, Василије Велики, Григорије Ниски, Јован Златоусти, Јован Дамаскин, Симеон Нови Богослов. Палама се уздигао до највишег непорочног богословља путем непрестане молитве, стања умне тишине, смирења и плача.

Синдром прародитељског пада

Божјом вољом, седиште менталне енергије новоствореног Адама било је у горњем делу духовног срца, где обитава наш суштински принцип, људски дух. Ум и Дух, суштина и енергија, били су сједињени у тај духовни центар човека.

Уједињен са духом, ум је орган духовне везе созерцања, богоопштења и богопознања; проводник благодати којом Бог обожује своје људско створење. Човек је повезан с Богом, који је Дух. Отуд могућност живог сусрета са Богом.

Бог је човеку дао два независна принципа: ум и разум. Седиште ума је у духовном срцу, а разума у пределу мозга. Интелект је апарат за разумевање материјалног света, док је ум нешто сасвим друго - орган општења с Богом.

Парабола о прародитељском паду даје преломну тачку у статусу првих људи. У рајском окружењу без трагова икаквих негативности, човек се спотакао и пао кад ни брига, ни стрепња, ни страсти још нису захватиле његову природу.

Човек је пао из „непажње“. Из наивности, добродушности и лаковерности проистекла је немарност за безбедност душе. Ева је ушла у разговор са мишљу коју је усадио непријатељ и коју није успела да одсече већ на самом почетку.

После Пада, ум и интелект губе независност и стапају се у пределу главе. Две битно различите функције: богопознање и познање света, виша и нижа, дале су конгломерат у којем ни једно више није функционисало у потпуности.

Када је изгнан из раја, човеку је од Бога: дата директна заповест да се чува „главе змије“. Чување својих мисли је главно оружје одбране од непријатеља.

Прародитељи нису имали одбрану од помисли, али су имали способност директног бодоопштења. Међутим, ми данас немамо ни једно ни друго - како алат за одбрану од помисли, тако ни привилегију живог контакта с Господом.

Ако је рају била грешка, ми смо под влашћу *синдрома* ниже људске природе. Наши падови дешавају се као и у случају Еве, сви ми понављамо њену грешку. Сваки разговор са нежељеном помисли за човека је завођење које води у грех.

У грешном стању, ван природног центра, човеков ум усмерен је ка *споља*, а пажња ка чулима. Ум лута по спољњем свету и реагује на бројне стимулусе.

Са таквим лебдењем мисли, ум постаје зависан од штетног утицаја света. Унутарње, духовне вредности замењују се спољим, чулним. Тако се у људској природи одразио пад у ниже стање бића. То је *синдром* људског оронућа.

Без духовне хране, душа тражи телесну. Изгубивши извор *живе воде*, она посеже за вештачким изворима, приањајући за материју. Унутарње, духовне вредности замењују се спољим, чулним. Снаге душе постају силе *страсти*.

И душа постаје окренута ка споља, отворена за све утицаје спољњег света. Страсти настају у души као плод непрекидног лутања ума. Када се роде и достигну зрелост, страсти се тада преображавају у *грех*, који угрожава човека.

Заокупљен спољњим утисцима, човек као да излази из себе... У светоотачким списима, овај свеколики „спољњи човек“ супротстављен је *унутарњем* човеку.

Ум спољњег човека скаче од једне ствари до друге... што даље иде, губи снагу, постаје замагљен и неспособан за исправно расуђивање. Описано стање свести назива се *празнина ума*. Празнина мисли доводи до *празнине срца*.

То је синдром заорава свог Творца: нема осећаја страха од Бога, ни Божјег присуства. Човеково срце толико је исушено да је у њему једино - самољубље. Спољњи утисци и страсти кроз чула продиру у душу и потпуно обузимају празно срце. Оваква врста узбуђења осећаја знак је умртвљености срца за Бога.

Уколико се не вратимо првобитној чистоти, нема уласка у царство Божије. „Ништа нечисто неће ући у небески Јерусалим.“ Кад се наша нечистоћа сретне са Божанском чистотом, све што је нечисто у нама изгореће у пламену пакла.

Човек је пао у неприродно стање и изгубио своје созерцатељне способности. Њихово враћање је повратак Богу, и то је највећи изазов за сваког хришћанина.

Да бисмо очистили оскрнављено срце, треба се вратити у њега и уништити страсти: душевно-срчаним подвигом дејством молитве и силом благодати.

Магистрални пут

Главни пут дао је Христ у јеванђељу, а након апостолских отаца, оличује га лоза светих отаца Хришћанин треба да пронађе главни пут православља.

О подвигу покајања и много делања Свети оци кажу:

Покајање почивана на три врлине: очишћење помисли, непрестана молитва и трпљење пред тугом, што се постиже кроз умно делање.

Светоотачко предање говори о путу *исихазма* као о магистралном путу ка духовном савршенству, што је сама срж аскетског правца у хришћанству - унутарње подвижништво, унутарње умно делање и стање свете тишине.

Овај пут је целовит систем и метод хармоничног, свеобухватног духовног развоја, заснован на православном богословљу. Он омогућује да истовремено водимо духовни рад на различитим нивоима, као и развој у свим правцима.

Ако нема унутарњег мира, онда не може бити ни исихије. Анксиозност, унутарњи сукоби, брига, страх... спречавају улаз у стање почетне исихије.

Исихија (тишина, мир) означава душевно ћутање, кад све помисли утихну и човек се чистим умом обраћа Богу и успоставља живи контакт с Њим. Главно оруђе на путу је унутарње *умно делање* односно унутарњи *подвиг*.

Унутарњи подвиг јесте аскетски пут - узан, скучен и стрм, који директно и поуздано води ка духовном савршенству, ка највишем дару богопознања. Према новозаветним становиштима, пут исихије је пут ратника Христовог.

Сам пут ка спасењу душе, пут покајања, дат нам је као креативи задатак. Лично прегнуће је строго индивидуално, јединствено и посебно за свакога. Позвани смо на подвиг, да наш живот учинимо оличењем Божјих заповести.

Духовни успон ка спасењу и савршенству одређује живи однос човека са Богом и Духом Светим. У овој натприродној синергији, човеку је потребна осетљива духовна интуиција да пронађе свој пут који води до главног пута.

Спољњи и унутарњи живот

Особа је дефинисана својим мислима и жељама, својставима ума и начином живота. Спољњи живот и унутарњи живот чине различите врсте бића. Наш начин живота назива се *спољњи* живот, ми смо углавном *спољњи* људи, јер смо зависни од спољњих околности, не само телесних, већ и духовних вредности.

Молитвени живот, чак и монашки завет, не мора значити и унутарњи живот. По јеванђељу, *свако* људско биће позвано је од Творца на унутарњи живот, а сам *подвиг* води до духовног живота и даље до вечно благословеног живота.

Бог је лаика оставио у свету, уз породицу... другога је довео у манастир, а трећег у пустињу. Свакоме од нас дата је благодат по мери Христовог дара.

Али, постоје заповести и принципи који уједињују пут монаха и пут лаика. Бог је створио сваку душу предодређену за живот у Његовом Царству. Стога не треба делити хришћане на оне који су напустили свет и оне који остају у њему.

У перспективи спасења душе, унутарњи живот подједнако је неопходан за лаика и за монаха. Разлике које постоје не умањују шансе за спасење душе.

Христова заповест захтева одрицање од света - за све. Само ће степен, мера и облик одрицања бити различити. Ако неко правилно организује свој живот, онда ће се и за лаика он у свим аспектима претворити у *хришћански подвиг*.

Иста благодат може се добити животом у свету, као и у пустињи, када је делање човека вођено духовним подвигом. Тада и лаик постаје попут монаха: духовно и световно је уско повезано, да се једно не може одвојити од другог.

Уколико упоредимо световни и монашки пут, овај други даје човеку знатне предности. Али „свакоме ће се много дати... много ће се од њега захтевати“. Монаштво није само другачији живот: то је посебан, мистериозан облик бића.

Врло је важно правилно просудити меру својих могућности и способности: схватити шта је тачно Божји позив за мене, да не сањам туђе путеве и крстове, већ да у потпуности савладам животни позив који ми је Промисао одредила.

Молитва

Светоотачки списи описују заједничку делатност Духа Светога и човека у остварењу његовог спасења, узајамно пројављивање Божанске благодати и људских напора, људске слободе. То је интеракција Божије и човекове воље.

Сам пут ка спасењу душе, пут покајања, дат нам је као креативи задатак. Лично прегнуће је строго индивидуално, јединствено и посебно за свакога. Позвани смо на *подвиг*, да наш живот учинимо оличењем Божјих заповести.

Духовни успон ка спасењу и савршенству одређује интеракција човека са Богом и Духом Светим. У овој натприродној синергији, човеку је потребна осетљива духовна интуиција да нађе властити пут који води до главног пута.

Разумевајући властите животне околности, човек мора познавати методе за постизање одређених молитвених стања. Полазећи од личних способности и предиспозиција, особа треба да изгради своју тактику за унутарње делање.

Права молитва рађа се као покретачка снага нашег подвига, али и као плод синергијског стварања. Она је живо обраћање Богу, призив не речима, чак ни мислима, већ целим саставом наше душе - као мисао, осећање, воља и тело.

Таква молитва мора се научити. Није довољно молити се у једноставности. Молитва захтева одређену вештину и психофизичку технику. Ово укључује балансирање два принципа: живо обраћање Богу и овладавање својим телом.

Молитвена пракса има разне облике, зависно од околности, са световним или монашким животом, у урбаном ритму или тихом уточишту. Унутарње делање свуда има своје особености, уз посебне приступе и сопствене методе.

Светоотачко учење даје путоказ за постигнуће обновљеног стања свести – делатне *умно-срчане молитве*. Резултат повратка и поновног сједињења ума са срцем је улазак у нови ниво бића: човек улази у простор *духовног* делања.

Ступњеви Исусове молитве су: *вербална* (словесна), затим *умна* и *срчана* молитва (делатна и благодатна); највиши ступањ је *созерцатељна* молитва.

Делатна и благодатна молитва

Делатна молитва примерена је нижем духовном статусу, у коме се сви налазимо. Она је доступна сваком хришћанину, и суштински се разликује од *благодатне* молитве, која је доступна на вишим нивоима духовног живота.

Док не стекнемо стање почетне бестрасности и из нижег статуса бића не пређемо у природно стање, трајаће период делатне молитве. Ова молитва ума и срца остварује се уз знатан труд човека и неприметну Божју помоћ.

Код благодатне молитве, људски напори више нису одлучујући. Сам Дух Свети моли у човеку, не напуштајући његово срце. Силом благодати, човек почиње да созерцава неземаљски свет и да ступа у живу заједницу с Богом.

И тада човеку Бог може подарити благодатну молитву ума и срца, која се зове *созерцатељна*, која отвара пут ка стицању савршене бестрасности, као крајњем циљу унутарњег умног делања. То су високи нивои духовности, ретко достигнути, доступни само оним изврсним духовним подвижницима.

Делатна молитва суштински се разликује од благодатне молитве. Ако је блажено созерцање даровано од Бога онима који су победили своје страсти, делатна срчана молитва доступна је свима који су за то добро припремљени.

Припрема за почетнике су вежбе у преласку са вербалне на умну молитву, посебно развијање вештине држања ума у пределу грудног коша. Суштина припреме је процес одвајања ума од интелекта, што може да траје годинама.

Делатна молитва ума и срца доступна је свима, па и човеку који се још није очистио од страсти. Она јесте алат за чишћење *унутарњег човека*, јер ослобађа човека од страсних мисли, речи и лоших дела, и уз њу се може савршено очистити ум, срце, читава наша душа и изаћи из страсног стања.

Потпуно савршенство, тј. очишћење од страсти, остварује се тајанственим дејством Духа Светога у душама подвижника којима је дато да уђу у други, *созерцатељски*, а потом и трећи период духовног живота: *обожења* човека.

Нивои молитве

Кроз све фазе духовног подвига речи Исусове молитве остају исте, али са созревањем свести и преображајем душе, молитва се квалитативно мења: од почетне вербалне, преко умне и срчане, до саме созерцатељне молитве.

На почетку, особа чита или изговара речи молитве, али вербална молитва има свој стандард. Њу карактерише спрега ума са разумом, праволинијско кретање ума и везивање ума за речи молитве (изговорене или унутарње).

Вербални ниво молитве савладан је када је сам ум уграђен у речи молитве. Метод практиковања вербалне молитве зове се „пребацивање ума у речи“.

Уз речи: „Исусе Христе, Сине Божији...“ ум иде ка споља, уз „помилуј ме“ враћа се назад, и тако у круг. Али то није кружна молитва, већ само след два линеарна покрета ка напоље и назад ка ка унутра, између којих постоји јаз.

Овакав јаз у линеарном кретању ума ка споља и унутра ствара губитак менталне енергије. А енергија ума је нешто највредније; она се мора сабрати и спојити с нашим духом, што није могуће постићи вербалном молитвом.

Када особа која је на вербалном нивоу чита у себи Исусову молитву, то неће учинити молитву умном. Ако пажњу усмери на срце, молитва неће постати срчана, већ остаје вербална, и даље ће умно читати молитву речима.

На ступњевима умне и срчане молитве мисао више не захтева обавезно оваплоћење у речи. Овде је мисао само мисао. Мисао тече без изговарања речима у уму. Човек узноси чисту мисао ка Богу, а да је не изрази речима.

Човек који је стекао молитву срца, када се тихо моли, може да мисли без речи, само у појмовима. Ако чита наглас то не значи да молитва постаје вербална. Он се моли гласно а у исто време од срца, моли се својим духом.

Дакле, појмови вербалне, умне и срчане молитве означавају различита стања свести и одређене нивое мишљења. На сваком од ових нивоа човек се може молити гласно или тихо (у себи), што се дешава на различите начине.

Унутарњи монах

Јеванђеље захтева од нас не само уклањање порока, већ умртвљавање наше воље и самољубља, распеће тела, страсти и жеља, уништење саме наше душе. Не захтева ништа мање него да целог себе положимо на олтар као пуну жртву.

Онај ко је изнутра спреман да да свој живот за Христа, постаје његов ученик. Свети мученик Игнатије Богоносац, када одлази у своју мученичку смрт, каже: „Сада тек почињем да будем ученик, само да бих могао да достигнем Христа.“

Оно што се жртвује заправо је неприродно постојање. Жртва бива награђена стицањем обновљене природе, обдарене даром живе заједнице са Богом. Ово је слика онога на шта је сваки хришћанин позван да отелотвори у свом животу.

Међутим, позив на шртву разоткрива нашу инерцију, нашу невољност да се растанемо са својим старим ја. Многи не траже одмор и мир, већ желе да пронађу мир у дремежу своје савести, у поспаној инертности сопственог духа.

Реалност је таква да круг оних који разумеју овај проблем прилично узак. Већина хришћана који живе црквеним животом нису заинтересовани да се у пракси ослободе земаљског ропства и уђу у унутарњи свет духовног живота.

Проблем је актуелан и у монашком животу. Упркос годинама проведеним у манастиру, не теже сви ка истинском монаштву тј. *унутарњем* монаштву. Мало је међу монасима и нашим пастирима оних који се пуном посвећеношћу боре да стекну молитву ума и срца и којима је умно делање главни подвиг.

У монаштву се стичу спољњи услови, али они су дати за уређење унутарњег живота, за формирање *унутарњег монаха*. Управо је то суштина и смисао монашког пута, где год да се он одвија - у свету, у манастиру или у пустињи.

Манастир је институција тј. инструмент који ствара нужне услове за спасење. Монах није неко ко је дао монашки завет... Монах је онај који живи за Бога.

Ако монах не постигне унутарњи живот у духу, губи све своје предности. Само одрицање од света је обезвређено. Тада монаштво губи своје значење.

Свети Игњатије каже: „Раније је умни рад био веома распрострањен и међу световним људима... Сада је све искорењено; остао је само привид побожности, снага је пресушила. Без истинског умног делања, монаштво је тело без душе“.

Монаштво почиње тамо где се и тело и ум предају Богу: „Монаштво је живот у Христу, потпуно посвећен Богу... То укључује и тело и душу. А посвећивање душе Богу је, пре свега, „посвећивање ума Богу“, што је ментална пракса“.

Циљ монаха да од свог унутарњег човека направи монаха. Сам боравак на светом месту није довољан. Треба живети унутарњим монашким животом, по примеру светих. Право монаштво почиње тамо где се и тело и ум предају Богу.

Прекинути везаност за спољњи свет и истински се повући из њега могуће је само кроз *трезвеније* - вежбање ума и срца. Онај ко нема молитву, Исусову молитву, и ко нема искуство трезвенија, не може се назвати монахом.

Јер без трезвенија нема дубинског очишћења ума и душе. Следствено, споља можемо бити монаси, али унутар себе нисмо монаси. Свети оци кажу:

Аскеза тела је умртвовање тела - пост, бдење и све врсте уздржања. Аскеза душе је очишћење ума и срца, уздржавање ума од лутања и снова, тј. трезвеност у молитви ума и срца. Без хармоничног споја ове две компоненте, нема монаштва.

Ум и срце морају бити у потпуности усмерени ка Богу и све препреке морају бити уклоњене. А ако у манастиру нема услова који помажу монаху да се сабере и уђе у себе, онда такав манастир задобија - антимонашки карактер.

То се дешава када спољњи послови у манастиру превладају над унутарњим. Тада монаху недостаје времена за бдење у самотној келији и за проучавање светих списа. Чак може постати немогуће испоштовати свакодневну службу.

У таквом манастиру, све је уређено тако да омета унуташње делање монаха. На основу речи Григорија Богослова, Григорија Паламе и Игњатија Кавкаског, такви „антиманастири“ заправо лишавају монашки живот смисла и сврхе.

Одрицање од света

Расположење према свету није спојиво с љубављу према Богу. Не можемо се приближити Богу, а да се не повучемо из земаљских послова. Повратак себи је окретање од спољњег. Циљ је спречити човека да свој ум заокупља светом.

Срце не може остати мирно и слободно од снова све док је под утицајем душевних осећања овога света. То није ништа друго до новозаветна заповест. Речено нам је: „Не љубите свет“. Кршење се сматра грехом и тражи покајање.

Чистота срца душе није могућа без одрицања од света. Унутарње одрицање од света, самоћа у себи у исихији, неопходно је за сваког монаха и лаика.

Најбоље је сабрати се у себи и разговарати са Богом. Темељ свих благослова, спасење душе из непријатељског ропства и пут који води ка тој светлости и животу, почиње сабирањем себе на једно место.

Сабирањем себе у себе, у ово јединствено место, човек стиче способност да истински започне унутарњи живот. Само на овом јединственом месту, у духовном срцу, рађа се духовни живот.

Кроз пад смо изашли ка споља. Вратимо се себи, окрећући се од спољашњег. Помирење и сједињење са Богом су немогући уколико од споља не уђемо унутра.

Само унутарњи живот је истински хришћански. Овде, на граници спољњег и унутарњег, где љубав према свету умире и рађа се љубав према молитви, почиње улазак у себе. Управо овде отвара се приступ тајни духовног живота.

Без преласка овог Рубикона, човек остаје у немилости стихија спољњег, душевног и трошног живота. Он неће проћи даље од вербалне молитве, неће превазићи баријеру страсти, нити искусити благодат заједништва са Богом.

Унутарњи подвиг значи стални напор воље усмерен ка Богу. Концентрисати се, односно сабрати се у себе, заиста је одрицање од живота по законима света, истинско, унутарње одрицање. Овим уласком у себе рађа се духовни живот.

Унутарњим делањем почиње успостављање заједнице са Богом. Овај подвиг захтева стални напор воље усмерен ка Богу. Ово јесте суштина исија методе.

Богоопштење се постиже не повременим менталним вежбама, не само кроз правила и присуство службама, већ сталном тежњом ка Богу, свеобухватним непрестаним духовном раду на души, у свим спољњим и унутарњим правцима.

Одрицање од света не значи физичко пресељење у манастир или пустињу, већ посебан став према свету око нас, који је телесни живот, „царство тела“.

Одрицање од света је одбрана од *страсти*, начин да се човек организује и позиционира тако да себе заштити од њихових ефеката, чак и ако се живот одвија усред овог света. Управо то је истинско одрицање, распеће себе за свет.

Повлачење у себе удаљава душу од погубног утицаја света. Али, повлачење на пусто место не може спасити човека, јер спољња самоћа успављује страсти. Оно што је потребно јесте да их искоренимо, превазиђемо, а то не долази кроз неактивност, када страсти спавају, већ кад почну да се устремљују против нас.

Исихастичка „пустиња“ подразумева унутарњу тишину, сабира ум, смирује душу, зауставља немир срца и омогућава човеку да сједини ум са срцем. Ово стање је достижно чак и у световном окружењу. Ипак, онај ко га није постигао, чак ни повлачећи се у пећину, неће ни сабрати ум нити га сјединити са срцем.

Наш ум је сједињен са разумом и увек је усмерен ка споља. Све док ове препреке блокирају пут ка духовном срцу, ни умна ни срдачна молитва не могу постојати. Наш ум морамо одвојити од разума и сјединити га са срцем.

Морамо научити ум да се држи срца, да уђе у срце и почне да кружи унутра, затворен у својој ћелији. Очишћење срца је могуће само кроз срчано деловање. Тада ће сам наш *дух* почети да оживљава, будећи се из свог летаргијског сна.

Ово срчано духовно полачење почетак је духовног живота. Делатни период хришћанског живота наставља се све док човек не достигне стање почетног *бестрашћа*. Делатна молитва може да расте, сазревајући уз своја три ступња.

Сазревање молитве

На сваком од четири ступња, Исусова молитва поприма савршенији облик. Али, у сваки од ступњева човек се уздиже само уз помоћ божанске благодати.

Главна карактеристика вербалне молитве је да је ум сједињен са интелектом. У овом стању ума, сва ментална енергија је концентрисана и задржана у глави.

Ако научи да се моли, у вербалној молитви човек води интензивну борбу. Он се бори са мислима, покушава да их пресече. То су праве менталне битке. Али главни проблем је што чак и када одгурне мисли, ум остаје урођен у њих.

Када ум успешно одбацује мисли, не дозвољава никакву другу мисао осим молитвене мисли, јављају се тренуци исихије, Тада се ум одржава у релативној менталној чистоти. Међутим, на ступњу вербалне молитве ум никад није чист.

С вербалном молитвом, ум није спреман за победу. За то је нужно владање методом *трезвенија*, одбране од помисли. А уму овде недостаје такво оружје.

Да би ум остао чист, способан за сједињење са духом и богоопштење, не сме да садржи ништа осим молитвене мисли. Свака мисао која прекида молитву доводи до - греха. Стога, при вербалној молитви ум остаје нечист од мисли.

Он не познаје стање душе. Са таквим умом имамо нечистоћу душе и срца. Ум на вербалном нивоу није способан да потпуно утихне и остане у тишини.

Вербална молитва, као нечиста, унеколико је бескорисна и узалудна. Али из опште перспективе хришћанског живота, оваква молитва је свакако благослов. Благослов је што се човек уопште моли... он се овде моли најбоље што може. Таква молитва, као напор у границама човекових моћи, прихваћена је од Бога.

Вербална молитва врши две радње: живо обраћање Богу и држање пажње у пределу груди (или на самом срцу), што подстиче одвајање ума од интелекта. Координисањем ова два напора, полако се стиче дар пуне вербалне молитве.

Раскидом споја са интелектом, ум излази из главе и „котла са кашом мисли“. Божија благодат тада може вербалну молитву преобразити у умну молитву.

Умна молитва

На ступњу умне молитве ум је већ одвојен од разума, али још није способан да се повеже са срцем. Пажња је и овде фокусирана у горњем делу грудног коша, у пределу кључних костију, у крајњем случају може и директно у срцу.

Овај фокус ума буди „срчани одговор“, којим духовно срце реагује на молитвену мисао. Уколико се у молитви ум држи у горњем делу груди, како се ово саосећање срца буде развијало, ум ће се неприметно спустити у срце.

Молитва сада тече у уму без речи. Речи молитве више не изговарамо, већ само мислимо. Молитвена мисао почиње да тече лако, природно и слободно.

Садржај молитве се једноставно доживљава као чиста мисао. Код вербалне молитве, особа тихо или у себи изговара осам речи. Када молитва постане умна, читава молитвена фраза резонира у уму одједном, као чиста мисао.

Више нема напетости у мишићима говора, осећа се унутарње олакшање, Молитвена мисао тече сама од себе, а садржај молитве постаје једна мисао тј. молитва у сведеном облику. Умна молитва стога је осетно бржа од вербалне. Она као бљесак обасјава ум... није потребно време за менталну артикулацију.

Везом са срцем, ум је стекао слободу. У борби са мислима више нема беспомоћности као на вербалном нивоу. Ум више није тако зависан од разних мисли. Човек се сада пажљивије моли, а молитва постаје релативно чистија.

Сазревањем умне молитве, то стање свести одржава се у свим условима, док неко чија је пракса само спољња, увек бира погодна места и положаје.

Међутим, реално, код умне молитве пажња је још увек далеко од стабилне. Ум није у стању да се чврсто и дуго одржи било у пределу груди или у срцу. Пажња се преноси на спољње објекте, или на главу... или подлеже машти.

Следствено, опште стање особе током умне молитве дефинише се као нестабилно. Ум јесте одвојен од интелекта, али још није сједињен са срцем. То је међустепено стање. Умна молитва није циљ, већ нека „прелазна фаза“.

Држање ума у пределу груди успоставља спрегу ума и срца, која исцељује нашу инфериорну ментално-рационалну природу. Како се искуство гомила, овом вештином ум најзад проналази срце. Ово се дешава по Божијој милости.

Под утицајем благодати, ум се сједињује са срцем и уједињује се у активној умно-срчаној молитви. Ум се повезује са духовним срцем, са нашим духом. Ово је ново стање свести, значајан корак од подприродног бића до природног.

Вештина је навика, оно што се памти и понавља. У поређењу са менталним, сећање тела је грубо и примитивно. Али сећање духовног организма показује се префињеним, толико да се протеже на почетак, у примитивна времена.

У нашем духу похрањено је сећање на духовно устројство пре пада у грех прародитеља. Спрега ум-срце обнавља сећање на првобитне диспозиције.

Спољни напори остају неефикасни због унутарње неприпремљености особе. Пресудни фактор спреге ум-срце је степен припремљености душе за њихово повезивање, када Божанска благодат може да уведе човека у срчану молитву.

Спремност се одређује уласком у себе, *унутарњим* животом. То није само молитва, већ обухватни сет подвижничког и покајничког живота. Једино уз одговарајућу структуру живљења, молитвена пракса даје жељене резултате.

Један од знакова спремности особе јесте појава тренутака почетне исихије током молитве, када све помисли у уму престају. Ментална тишина, извесни вакуум, тада окружује молитвене речи и помисли не упадају у поље пажње.

Важно да осетимо и ухватимо такве тренутке и покушамо да их задржимо. Треба остати у тишини ума, држећи се молитве као сржи, и не дозвољавајући било какве мисли: „без ћутања помисли, ум неће кренути у скривене тајне“.

У почетку ова стања јављају се нехотице, али са искуством у њих је могуће улазити по вољи. Овом вештином стиче се способност трезвения. Када сазру услови, бићемо уведени у *срчану* молитву. Од нас се тражи да се припремимо. Остало је у Његовим рукама. Божија благодат се не може натерати да делује.

Сазревање молитве

Када ум коначно пронађе срце, то је прелазак у стање свести које се назива делатна молитва умног срца, срчана молитва. Ум је сједињен са срцем, док се ментална енергија спаја са духом, а центар ове фузије је наше духовно срце.

Делатна молитва је почетни облик срчане молитве, који се преображава у савршенији, *благодатни* ступањ, све до *созерцатељне* молитве. Само уз нашу делатну сарадњу стварају се услови да благодат Божија повезује ум са срцем.

Делатна срчана молитва доступна је сваком хришћанину, сваком грешном и страдном човеку. Управо таквим особама је и намењена. Јер ова молитва је главно оруђе за почетно прочишћење срца, душе и тела од греха и страсти.

Када се ово очишћење у извесној мери постигне и човек задобије стање првобитне *бестрасности*, тада се даје благодатна молитва, којом Дух Свети одржава уједињено стање ума и духа у срцу, без напора од стране човека.

Дакле, молитва са благодаћу може постати непрекидно стање, чиме постаје могуће испунити заповест: „Молите се без престанка“. Ум се враћа у своје родно боравиште срца где пада у наручје духа, свог оца, и сједињује се с њим.

На ступњу умне молитве, ум још није био у стању да се повеже са срцем. Срчаном молитвом, ова способност је стечена. Још увек је потребан напор да се ум споји са срцем, али ум сакупљен у срцу поступно се сједињује са њим.

Ум се сједињује са срцем дејством Божије благодати. Његове склоности су непредвидиве, не подлежу нашој контроли. Стања повезаности су епизодна, привремена, а временом веза постаје трајна, молитва постаје самостална.

Током делатне срчане молитве ум изнова напушта срце, бива расејан и лута. Повремено се враћа разуму у пределу главе, али се само тренутно повезује с њим. Стога га сада није тешко отргнути од разума и поново сабрати у срцу.

Ослобођени ум бави се обнављањем законског, природног односа са срцем. Захваљујући напорима умне молитве, веза ум-срце је обновљена и отпочиње повратак у природно стање бића, у коме ум и дух чине једну целину у срцу.

Када се ум сабере у срцу, ту се сједињују све снаге душе и тела. Сабирање ума је *пажња*, сабирање воље - *бодреност*, сабирање чула *трезвеније*. Ове три унутарње праксе доносе две добробити - *самосабирање* и *унутарњи боравак*.

„Унутарњи боравак“ је јасан израз и прецизна слика расположења аскетске душе. Оваква структура душе, сама по себи, гаранција је даљег духовног раста.

Подвижник расте у својој унутарњој борби. Постепено се исправља, добија слободу и снагу. Може се пратити како сазрева у свом аскетизму, како пресеца преостале нити које га везују за свет и истовремено све дубље зарања у себе. При том се, истовремено, његово унутарње „ја“ полако обнавља из дана у дан.

Ово је читав комплекс припремних мера, човек мора деловати хармонично и истовремено у разним правцима. Тиме се припрема темељ и стварају унутарњи услови који ће омогућити да се срчана молитва роди у срцу у догледно време.

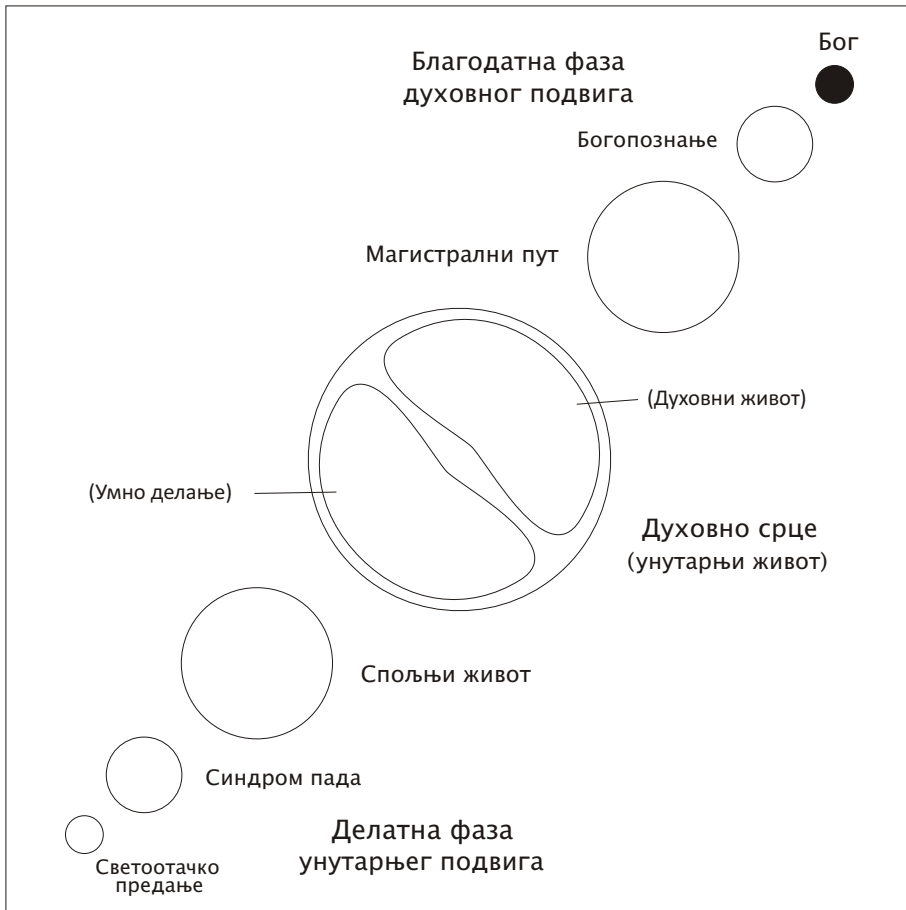
Молитва је стање ума... како живимо, тако се и молимо. Важно је правилно организовати живот. Тако стварамо услове за молитву. А кад је духовна утроба спремна, тада благодат Божија оплођује наш дух и долази до зачећа молитве.

Без посебне припреме, срчана молитва не настаје. Припрема је ууравно - сам процес преласка из спољњег у унутарњи живот. Молитва се не појављује као резултат наших напора, не може се наметнути. Она је тајна. Срчана молитва не може се родити без стварања унутарњих услова за њено зачеће Светим Духом.

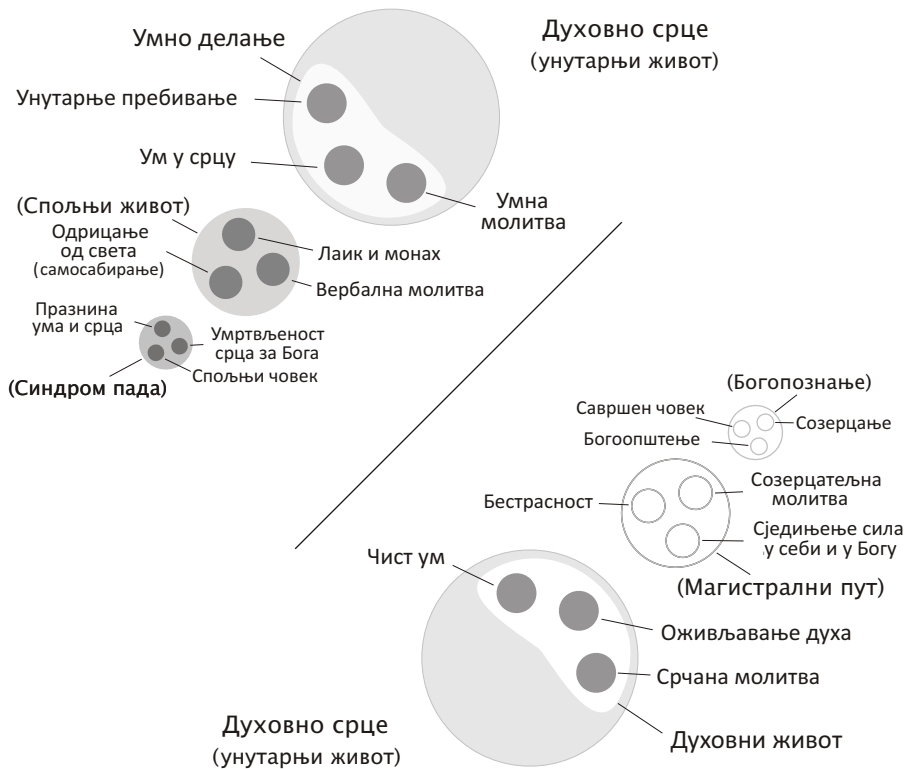
Када човек стекне способност умно-срчане молитве, током молитве могу се манифестовати и доживљавати нека посебна стања. Такво искуство назива се: „делатно сједињење ума са срцем“. У том стању човек се заправо моли из срца.

Пажња ума концентрисана је у области „срчаног места“ и не напушта срце. Човек на овом ступњу може доживети духовно уздицање. Сам ум без много труда држи се у срцу. Молитва постаје веома лака, просто тече из нашег срца.

Али, спрега ума и срца још увек није постојана, не може се трајно одржати. Молитва се ипак прекида, а циљ је сада задржати ум и срце у молитвеној вези.

1. Делатна фаза подвига

2. Благодатна фаза подвига

Срчана молитва

Духовно стање ума постиже се повезивањем ума и срца. У тим тренуцима, суштински центар, дух, и ментална енергија чине јединствену целину. Докле год је ум сједињен у срцу са духом, он бива прожет духовним осећањем.

Уласком у срчану молитву, искуство везе ума са срцем праћено је стањем почетне исихије. Наговештаји се могу осетити већ код умне молитве, али на овом ступњу иницијална исихија је први активни степен унутрашње тишине.

Посебно стање тишине ума за време умно-срчане молитве могуће је пошто ум утихне, односно престане ток долазних мисли. То се постиже значајним смањењем активности ума и прикупљањем менталне енергије у срцу-духу.

Све док ум остаје повезан са духом, могуће је одржати живу везу са Духом светим, и тада се молимо духовно, истински. А када се појаве импулси који ометају, ум води рат против њих, бранећи постигнуту унутарњу тишину.

На позадини менталне тишине, свака мисао која се појављује одмах је приметна када прекине тишину која окружује. Постало је могуће прекинути мисли на време, могу се сасећи у корену и спречити да продру у срце.

Као главно средство за очишћење и исцељење страсне природе човеку је дат метод *трезвенија*. Овај процес очишћења остварује се Божјом благодаћу. Оци сматрају трезвеније најбољим методом чишћења ума и срца од страсти.

Трезвеније је главно оруђе умне борбе. Управо је ова способност, стечена кроз срчану молитву, оно што отвара Светом Духу приступ срцу. Уз сарадњу нашег духа и Духа Божијег, могуће је потпуно очистити душу од страсти.

Ако одсечемо сваку мисао пре него што је ум прихвати и што се споји са њом, и ослушкујемо мир у дубини срца, можемо ухватити тренутке исихије.

Почетна исихија и метод трезвенија уско су повезани и испреплетени. За одбијање напада трезвенијем, нужно је одржавати стање исихије. Штитећи и чистећи срце од помисли, трезвеније уводи у исихију и одржава тишину ума.

Метода трезвенија има 3 радње: 1) одржавање стања исихије (као помоћна), 2) уочавање долазећег мисаоно-чулног импулса у позадини менталне тишине, 3) брзо одсецање сваке сугестије која се појави, уз помоћ Исусове молитве.

Овај метод назива се светим јер је то синергијско делање. Трезвеније није могуће без учешћа Христа призваног у молитви и без помоћи Духа Светога. Све што радимо је да пратимо нападе непријатеља и призивамо Христа.

Сама наша молитва није сила која уништава сметње, ми нисмо у стању да отерамо демона. Само благодат Божија, као одговор на нашу молитву и наш позив, спаљује демоне и одбија нападе. Ми призивамо Бога и Он нас чисти.

Чистота ума је велика сила и моћно оружје. Када је ум чист од помисли и усмерен ка Богу, срце се испуњава благодаћу Духа Светога. Ово је право присуство Бога. У том стању, демони не могу да сеју своје погубне мисли.

Све док је наш релативно чист ум у Богу, ми смо под заштитом благодати. Демон не може напасти милост. Срце које у молитви призива име Божије је „штит који одбија све огњене стреле ђавоље, чак и ако је међу људима“.

Зато су тренуци умног, срчаног трезвенија време духовног мира, исихије. Уз тиховање под окриљем благодати, мирно и отворено стајемо пред Богом. Благодат прожима нашу природу, прочишћава нашу душу и посвећује нас.

Након одвајања од интелекта и повратка у срце, ум може бити веза са спољним светом. Молитвено стање одржава се без прекидања везе ум-срце, могуће је истовремено комуницирати с људима и вршити разне активности.

Када је први човек изгубио заједницу с Богом, он се потпуно окренуо себи. Ова неприродна усмереност доводи до самодовољности, до развоја *самства*. Али слобода није самољубље, већ слободно препуштање себе вољи Божијој.

Удаљавањем од самства, слаби извор који је хранио гордост. Човек је прожет смиреним духом, препознаје потпуну зависност од промисли Творца. Осећа да слобода није наша себична воља, већ предавање себе вољи Божијој.

Са вештином срчане молитве настају стања исихије, кад престаје ток мисли. Тада се могу десити веома суптилна искуства. У срцу се овара дубина без дна, човек улази у други простор, онај духовни, и почиње да осећа присуство Бога.

У овим тренуцима човек јасно осећа да није сам. У пределу срца постоји пуноћа која сведочи да је Бог близу, са нама. Како молитва срца сазрева, ова искуства се продубљују. Овим се природно ствара стање унутарњег мира.

Ово искуство успоставља стање мира у души. Особа одржава самоконтролу и смиреност чак и критичним ситуацијама. Близина Бога постаје стварност и садржај живота. Човек може да се повери Богу и сасвим преда Његовој вољи.

У срчаној молитви људски дух привлачи Духа Светога, који прилази нашем срцу и дотиче га својом благодаћу. И у овим светим тренуцима, када је овде присутан Бог својом благодаћу, сугестије се распршују и мисли повлаче.

Али дејство благодати није предвидљиво и није под нашом контролом, она се удаљава и напушта нас вољом Божијом. Наш задатак је да заштитимо своје срце од непажње, од сваке нечистоте, штитећи благодат која нас је посетила.

Срчана молитва и трезвеније су неопходан алат за очишћење срца и душе, али то је прелиминарно чишћење. Дубинско очишћење душе је ван наших моћи, у рукама Божије благодати. Очишћење се постиже силом Духа Светога.

Директна веза човека и Бога могућа је само преко сродних елемената. Наш ум постаје сродан Највишем, након што формира целину са нашим духом. Тада знамо да имамо дух и да је Бог Дух. И то постаје тачка духовног додира.

Ум који се моли у трезвенију одбија чулни покрет. На тај начин ум избегава било какав спољни утицај. Његов једини садржај је име Божије – апел Христу. Ум остаје чист и чува срце, што је најповољније стање за нашу палу природу.

Једини садржај тихог ума у тим тренуцима је молитвено обраћање Христу. Тело ћути, нема земаљских мисли. Наш дух је толико чист да ово стање даје Светом Духу могућност да комуницира са нама. Дух може додирнути дух.

О самерљивости људског и Божјег ума Григорије Богослов каже:

Човек има лик Божанства, стога и у Богу и у човеку царује природа ума. Ум у човеку је највиши и боголики почетак, и управо са умом се Бог, Врховни Ум, може ујединити као са најближим и најсроднијим.

У тренуцима живе везе духа са Духом, Божја благодат делује на душу човека. Само је једна ствар виша од тога: Света Тајна Причешћа. Дух Свети, у непосредном општењу са нашим духом, преображава нашу стару природу.

Дахом Духа Божијег ум се прожима благодаћу и све више продуховљује. Временом се враћа способност созерцанија, коју су први људи изгубили. Људски ум поново стиче моћ да директно сагледа реалности духовног света.

Људски дух је сама срж нашег бића, Господ преко њега утиче на читаво наше биће. Ушавши у срце, благодат свуда продире: освећује и прочишћава цео наш духовно-душевно-телесни организам – осећања, вољу, разум и тело.

Прелазећи из ума у тело, благодат преображава тело, чини га духовним, тако да одбацује зле телесне жеље и више не вуче душу надоле, него се уздиже са њом, од чега цео човек онда постаје дух. (Григорије Палама)

Благодат освећује човеков дух и душу, а затим делује обожавајуће на тело. Ово дејство протеже се на спољње пројаве у којима учествују и душа и тело. Све мисли, речи и дела човекова сада почињу да се испуњавају благодаћу.

Када је ум у срцу, уз молитвену везу са Богом и непрекинут ток благодати, свака активност ће се претворити у истински креативан духовни подухват. Чак и свакодневно делање и активности постају служба освећена благодаћу.

Што су тренуци трезвенија чистији и дужи, ум у тишини задржава молитву на срцу, човек постаје мање страствен, а духовно тело се потпуније уздиже.

Благодат ће загрлити читаву душу... укоренити се у њеним најтајнијим деловима и царовати у њој. Тада душа прихвата сопствену природу, враћа се својој чистоти коју је имала пре пада, својој богоподобној суштини.

Созерцање и богопознање

У палом стању, човеков ум је расејан у спољњи простор, а са њим се расејава и енергија душе. Човек је позван да кроз унутарњи подвиг сабере расејани ум и врати га на његово место у духовном срцу, његов законити дом.

Тек када се ум, окрећући се ка унутра, потпуно врати себи и при том сакупи у себи све остале душевне и телесне снаге, моћи ће да избаци из своје сржи све што је стекао споља. Заправо, тек тада ум може постићи истинско очишћење.

А када је чист, ум ће постати нем и тих... тада може достићи стање савршене исихије. Тада ће моћи да стане пред Бога и добије благодат созерцања. Ум ће превазићи чак и сопствену природу и постати обожен кроз заједницу са Богом.

Када се то постигне, тада се ум, срце, душа и тело, до сада растргани грехом, изненада сједињују у Господу. То је човеково сједињење са самим собом и истовремено његово сједињење са Господом. Такво сједињење је дар Духа.

Исихастички подвиг унутарњег делања у свом најчистијем облику управо је оно чему Јеванђеље учи. Како се човек удубљује у себе, стиче способност да се уздиже навише, у виши свет, да осети своју блискост небеском свету.

Управо умно делање је магистрала који води директно у Царство Божије, док су осталии путеви - заобилазни. Ово је пут потпуног унутарњег препорода саме људске природе, обнове и препорода душе... директан пут нашег спасења којим се достиже стварно, живо заједништво са Богом. Пут ка богоопштењу.

Ово је магистрални унутарњи пут ка стварном *богопознању*. Богопознање - шта је то? То је заповест... заповест оба Завета, закон обавезан за испуњавање.

Главна заповест је иста, а и метода којом је можемо испоштовати:

„И нека Те познају... јер нема Бога осим Тебе, Господе“, каже Стари Завет.

„Познајмо правога Бога и будимо у Његовом истинитом Сину Исусу Христу“, упућује Нови Завет. Христ позива „Остани у мени“... „Будимо у Христу“.

Бити у Христу као и богопознање, јеванђељски су синоними. Јеванђеље објашњава богопознање: „Нека познају Тебе, јединога истинитог Бога – ово је живот вечни“. Следствено, богопознање је гаранција вечног живота у Богу.

Преко апостола Христос позива „сви да постигнемо познање Сина Божијег“ и моли се за нас „да ти Бог даде Духа мудрости и откривења у познању Њега“.

Јеванђеље објашњава са највећом јасноћом шта је богопознање: „Да познају тебе, јединог истинитог Бога.“ То је вечни живот. Сам Син Божији нас позива преко Апостола. „Све ћемо постићи познањем мене, Сина Божијег.“

Зато се Апостол моли за своју децу. „Сећам се“, каже он, „у својим молитвама да вам Бог да дух мудрости и откривења у познању Њега.“

Апостол позива: „Морате одбацити стари начин живота, препун пожуа, обновити се духом свог ума и обући се у новог човека, створеног по Богу“. *Обновити дух умом* – то је концепт богопознања кроз сједињење ума са духом које води пуној унутарњој обнови и преображају суштинске природе човека.

Пут ка богопознању је пут препорода душе, пут нашег спасења. На њему је оствариво живо општење са Богом. Ово јесте магистрални, унутарњи пут, који је отворен за сваког човека - како световњака, тако и монаха или пустињака.

Нови завет директно заповеда: „Останимо у Христу“. То је Христово учење. „Ви остајте у мени, и ја у вама. А ко не остане у мени, биће избачен напоље“.

Без духовног подвига људско биће не може да сазри у „савршеног човека“, како Нови завет дефинише пут богопознања, ради постизања стања обожења.

Сваки носилац лика Божијег предодређен је и позван да постане подобан Богу. Да ли му је дато пет таланата, три, или само један... то се даје примерено његовој снази. И свако је позван да стекне благодат Божију по својој мери.

А ако човек не постигне оно како је Творац наменио, онда ће преступнички закопати добијени благодатни талант, свој лик Божији, у земљу. Тако ће сам остати фрустрирано биће, непотребна сировина, сирови ипостасни материјал.

Богопознање није интелектуални рад већ тајна созерцања. Ова благодат стиче се созерцатељном благодатном молитвом. Створивши човека по лику своме, Господ га је учинио созерцатељем, како би могао имати живо богоопштење.

У својој чистоти, човек, непрестано созерцава лик Оца. Задивљен је и схвата божанску промисао, уздижући се у мислима изнад свега чулног и телесног. За учешће у заједници са Богом, наша духовна чула морају бити продуховљена.

Тада се отварају наше духовне очи. Човек види духом и уверава се својим очима да је Бог близу. Ова близина доживљава се као стварно присуство Бога.

Живо окретање ка Богу води до осећаја живог присуства Бога. Кретање душе ка Богу је сама суштина нашег аскетског подвига. А осећај живог присуства Бога је реципрочно кретање Његове благодати. Какав год став да имамо, нека нам најважније буде живо окретање ка Богу, стајање пред Његовим очима.

Св. Григорије Палама учи о том стајању: „Ни молитва ни певање псалми ни сами по себи не могу нас спасити, већ њихово извођење пред очима Божијим“.

То се постиже пред лицем Божијим када ум непоколебљиво гледа у Њега, ојачан у осећају да смо се потпуно предали Богу. Овде је оцртана општа линија.

Бог нас позива савршенству светих: до познања Сина Божијег, до савршеног човека, до мере раста пуноће Христове. То је пут којим се постиже обожење.

Ту су два појма: Христов раст, који означава духовно савршенство и познање Сина Божјег, које означава богопознање. Јасно је да ову благодат богопознања човек стиче молитвеним заједништвом с Богом као знак духовног савршенства.

Човек постаје *савршен човек*. И то је мера Христовог духовног раста, мера сродности са Сином Божјим, односно постизање светости, пуноће Божјег лика. То је обожено стање највишег савршенства за које је способна људска природа.

Сви ми се морамо уздићи до савршеног човека, до богоопштења, како бисмо били достојно пребивалиште за Бога. То је мера Христове зрелости и граница савршенства до које хришћанство уздиже. Више од тога није могуће замислити.